

شناخت مهم‌ترین نکات در روش ارجاع و مطالعه قرآن

در ابتدا لازم است به برخی از اصول مربوط به انسان توجه کنیم:

۱. انسان موجودی با ساحت فردی و اجتماعی است و دارای امکانات و نعمت‌های ویژه در به دست آوردن علم است.
 ۲. انسان دارای دو زندگی موقت و دائمی است. در طول مدت زندگی موقت خود باید کیفیت زندگی دائمی خود را به دست خود رقم بزند.
 ۳. بدین ترتیب انسان دارای نیازهای متعدد جسمی و روحی شده و زندگی او در این دو بعد رقم خورده است. او برای برطرف کردن این نیازها به رزق مادی و معنوی نیازمند است.
 ۴. انسان برای دریافت رزق مادی و معنوی خود، لازم است قوای ادراکی خود از قبیل تفکر و تعقل و نیز قوای رفتاری‌اش را فعال کند.
 ۵. مهم‌ترین نیاز انسان در رابطه با رزق معنوی، ارتباط او با غیب و ملکوت آسمان‌ها و زمین و نیز درک درست از قوانین زندگی و روش‌های اجرایی کردن آن است.
 ۶. قرآن به عنوان تأمین کننده نیازهای مادی و معنوی انسان، هدایت کننده او به سمت زندگی مطلوب و حیات طیبه است.
- با توجه به مطالب فوق نقش قرآن در هدایت انسان و جامعه او واضح است. بنابراین قرآن تأمین کننده رزق معنوی و مرتبط کننده انسان با خدا و غیب آسمان‌ها و زمین بوده و بر این اساس می‌توان گفت:
- هیچ کتاب و اثری به اندازه قرآن برای انس‌ورزی، مطالعه و دست‌یابی به رشد و هدایت مهم نیست.
 - اگر انسان همه عمر خود را برای تعلیم و به کارگیری مضامین آن صرف کند باز به عمق مفاهیم آن راه نیافته است.
 - هیچ علم و کتابی در حد مقایسه با قرآن و روایات نیست تا بتواند به عنوان عنصر برنامه‌ریزی هم‌ارز با قرآن مطرح باشد.
 - هر انسانی لازم است قدر قرآن را به عنوان رزق دائمی خود برای حیات معنوی‌اش در دنیا و آخرت به شکل جدی و ویژه‌ای ارج نهد.
- با توجه به موارد فوق ضرورت قطعی و فوری است که هر کسی برنامه همه عمر خود را در راه انس و تدبیر در قرآن و روایات قرار دهد. و در این راستا از هر گونه بخل، کوتاه‌فکری و عجله‌ای دست بردارد.

طبیعی است برای این منظور ضرورت برنامه‌ریزی، قطعی است و نمونه‌هایی از این برنامه‌ریزی را می‌توان در روایات اهل بیت علیهم السلام مشاهده کرد؛ زیرا ایشان در هر مناسبت و موقعیتی افراد را به انس با سوره‌ها و آیاتی به صورت دائم توصیه فرموده‌اند که این خود بهترین نوع برنامه‌ریزی ثابت در طول زندگی یک فرد به حساب می‌آید. علاوه بر دستورات اهل بیت علیهم السلام که هر کس متناسب با ظرفیت خود به آن عمل می‌کند، برای بالا رفتن میزان دقت و سرعت در انس و تدبر با قرآن می‌توان به پیشنهادها زیر توجه کرد:

تعیین اهداف برنامه

برای هر برنامه‌ریزی ابتدا لازم است هدف تفصیلی برنامه و افق کلی آن را تعیین کرد.

اهداف تفصیلی این برنامه عبارتند از:

۱. مطالعه واژگان قرآن برای آشنایی با کلید واژه‌های قرآن، به منظور دستیابی به فهم دقیق از قرآن و ارجاع سؤالات و موضوعات مورد نیاز به قرآن
۲. مطالعه تفصیلی همه سوره‌های قرآن برای فهم مختصات موضوعات قرآن
۳. مطالعه تفسیری کل سوره‌های قرآن برای فهم معانی آیات و فهم غرض سوره‌ها
۴. مطالعه مبانی توحید، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی منطبق با دیدگاه‌های ثقلین؛ با این مطالعه می‌توان نگاهی کلی درباره موضوعات قرآن به دست آورد.

برای عملی شدن برنامه‌های فوق، علاوه بر متن قرآن دو منبع «التحقیق فی کلمات القرآن الکریم» نوشته علامه مصطفوی رحمت الله علیه و «تفسیر المیزان» نوشته علامه طباطبایی رحمت الله علیه توصیه می‌شود.

برنامه برای مطالعه واژگان قرآن

واژگان قرآن در ب‌های ورود به مفاهیم و موضوعات قرآنی در عین حال تعداد این واژه‌ها محدود و امکان یادگیری مفاهیم آن کار دشواری نیست؛ زیرا واژگان در کل قرآن تکرار می‌شود. با در نظر گرفتن ریشه کلمات و یادگیری مفهوم ریشه این کار سهل‌تر نیز می‌شود.

به عنوان مثال: ریشه کلمات «ایمان»، «امانت»، «امن»، «امنه» یکی است و آن امن به معنای سکون و رفع خوف و وحشت است. و یا ریشه کلمات «بغی»، «بِغَا»، «غَى»، «ابتغاء» بغی است و به معنای طلب شدید و اراده قوی است.

بدین ترتیب با در نظر داشتن معانی ریشه‌ها، تعداد لغات برای یادگیری بسیار اندک می‌شود. هر چند برای فهم معانی لازم است تغییر معانی در باب‌های مختلف و نیز نقش حروف مختلف را آموزش دید. برای برنامه‌ریزی در فهم لغات کل قرآن در نظر داشتن مطالب زیر ضروری است:

۱. تعداد ریشه واژه‌های قرآن، نزدیک به ۱۷۰۰ واژه است که با یادگیری این واژگان می‌توان به مفاهیم همه واژه‌های قرآن دست یافت.

۲. هر سوره دارای سه دسته واژه است:

الف. واژه‌های پرتکرار؛ ریشه این واژه‌ها که در سایر سوره‌ها نیز آمده در سوره تکرار شده است.

ب. واژه‌های کم تکرار؛ ریشه این واژه‌ها که در سایر سوره‌ها آمده یک یا دو بار در سوره آمده است.

ج. واژه‌های اختصاصی سوره؛ ریشه این واژه‌ها و یا مشتقات خاص آنها تنها در سوره مورد نظر آمده است.

برای برنامه‌ریزی لغات قرآن کافی است در هر سوره ۱۰ تا ۲۰ واژه کار شود. حاشیه‌نویسی واژگان در قرآن می‌تواند ما را در فهم واژگان یاری نماید؛ زیرا با این کار با هر ختم قرآنی معنای واژگان مرور می‌شود.

همچنین می‌توان با مطالعه واژگان همه سوره‌های سه جزء آخر، اغلب واژگان قرآن را مطالعه کرد.

برنامه برای مطالعه سوره‌ها

در سه جزء آخر قرآن نیمی از سوره‌های قرآن و در ۲۷ جزء دیگر نیمی دیگر از سوره‌ها قرار دارد. بر همین اساس مطالعه تفسیر و نیز روش‌های تدبر عمدتاً از سوره‌های سه جزء آخر انتخاب شده است. بدین ترتیب فرد در مدت ۲۰ ماه با حدود ۸۰۰ ساعت (در هر هفته ده ساعت) می‌تواند با مطالعه این سه جزء، نیمی از سوره‌ها را مطالعه کند.

بر همین اساس روش‌های تدبر در واژه، تدبر قرآن به قرآن، تدبر قرآن به روایات و تدبر در سوره‌ها در سه جزء آخر مطالعه شده و نیز تفسیر این سوره‌ها مطالعه می‌شود.

مطالعه اجمالی ۲۷ جزء دیگر به شکل سریع و پس از یادگیری روش‌ها با مدد از تفسیر المیزان (تفسیر ذیل آیات) در ۶۰ هفته یا ۱۵ ماه با حدود ۶۰۰ ساعت مقدور است. در این حالت هر سوره بزرگ در دو هفته و سایر سوره‌ها در یک هفته مطالعه خواهند شد.

با این دو برنامه فرد به صورت تفصیلی می‌تواند به موضوعات قرآن تسلط نسبی یافته و نیز تفسیر ذیل آیات را مطالعه کند. طبیعی است اجرای برنامه به صورت جمعی افراد را از مزایای جمع نیز بهره‌مند ساخته به شرط هماهنگی جمع با هم، سرعت و دقت را به شکل ویژه‌ای افزایش می‌دهد.

داشتن نگاه جامع تحلیلی قرآنی (دید توحیدی، هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، جامعه‌شناسی)

قدرت تحلیل هر کس متناسب با نوع جهان‌بینی و شناخت او از هستی‌آفرین، هستی، انسان و جامعه است. حضرت علامه طباطبایی رحمت الله علیه در خلال مباحث تفسیری خود به بیان بحث‌هایی در این زمینه پرداخته‌اند به صورتی که اگر کسی تفسیر المیزان را به دقت مطالعه کند از رهگذر این مباحث قدرت تحلیلی فوق‌العاده‌ای در زمینه مباحث

دین‌شناسی و قرآنی به دست می‌آورد، به ویژه اینکه مباحث ایشان بسیار دقیق، عمیق، خلاصه و فشرده و در خور تفکر و تأمل است.

برای مطالعه بهتر این مباحث، آنها را از متن تفسیر استخراج کرده، در قالب موضوعات مربوط به خود دسته‌بندی کرده‌ایم. بدین ترتیب به افراد توصیه می‌کنیم این مباحث را که در ۲۰ جلد در حال تدوین است در طول زمان مطالعه و مباحثه کنند. با مطالعه منظم این کتب به تحقیق افراد نسبت به مجموعه مباحث مورد نیاز مسلط شده و برای رفع شبهه‌های جامعه مسلح می‌شوند. مجموعه صفحات در نظر گرفته شده در این بخش حدود ۵۰۰۰ صفحه خواهد بود. علاوه بر این کتب، حضرت علامه رحمت الله علیه هفت رساله معرفی در زمینه مباحث توحیدی، مسائل مربوط به ولایت و انسان از خود باقی گذاشته‌اند که مطالعه این هفت رساله می‌تواند غرض فوق را تا حدی تأمین نماید. لذا برای برنامه‌ریزی، انتخاب یکی از دو سیر مطالعاتی یا هر دو، فرد را در داشتن دید تحلیلی قرآنی یاری می‌نماید.

برنامه‌های تحقیقاتی و پژوهشی

برای افرادی که مایل‌اند در حوزه‌های پژوهش و تحقیق در زمینه موضوعاتی برگرفته از دو منبع قرآن و عترت علیهم السلام وارد شوند، کتاب‌های تدبر بین سوره‌ای و تدبر در قالب ادبی پیشنهاد می‌شود. در این کتب شیوه‌های پژوهش و بررسی‌های دقیق آیات -علاوه بر کتب پیشین- می‌تواند برای علاقه‌مندان مفید باشد. در این تحقیقات بسیاری از سوره‌های قرآن از جمله سوره‌های الر، طواسین، حوامیم، مسبحات و ... به شکل پژوهشی مطالعه می‌شود.

نتیجه و جمع‌بندی

مجموعه ساعات مطالعه و بررسی پیش‌بینی شده عبارتند از:

برای واژه‌ها ۲۰۰ ساعت

برای سوره‌ها ۱۴۰۰ ساعت

برای سیر مطالعاتی ۱۲۵۰ ساعت

مجموعه ساعات در نظر گرفته شده برای کل این پروژه عظیم انسان‌ساز و جامعه توحیدی پرور در حدود ۳۰۰۰ ساعت است. این در حالی است که با صرف این هزینه فرد به نورانیت، نهایت رضایت‌مندی و طیب نفس دست می‌یابد. إن شاء الله.